

RAADSMEEDEDELING

Onderwerp

Masterplan onderwijs en krimp voor de regio Bergen op Zoom en omgeving

Steenbergen; 26 september 2013

Aan de Raad,

De gemeenten Woensdrecht, Steenbergen, Bergen op Zoom en Tholen gaan te maken krijgen met een bevolkingsafname. Deze onvermijdelijke krimp heeft gevolgen voor de onderwijsinfrastructuur in de regio. Prognosecijfers voor de regio wijzen uit dat het aantal leerlingen in de bovenbouw tot 2025 met circa 14% zal dalen. Het verzorgingsgebied is nu al te klein voor het aantal scholen en met name VMBO scholen verkeren vanwege sterkere krimp in een onhoudbare situatie.

Daarnaast is er sprake van vergrijzing. Een bovenmatige uitstroom uit de arbeidsmarkt zorgt voor een toenemend aantal vacatures, die met het beperkte aantal jongeren moet worden gevuld. Dat geeft tekorten op de arbeidsmarkt en daarmee een verhoogde oproep op de scholen om een bijdrage te leveren aan de groeiende mismatch.

Deze ontwikkelingen zetten de kwaliteit van het onderwijs in de regio onder druk. Een complicerende factor is de veelheid aan belangen. De regio kent 13 scholen, 6 schoolbesturen en 4 gemeentebesturen. Dit maakt het onderwerp complex. Ingrijpen in de onderwijsinfrastructuur is noodzakelijk. De laatste jaren zijn nieuwe schoolgebouwen neergezet in de hoop op nieuwe leerlingen. Die gaan er elders vanaf. Er is sprake van toenemende concurrentie, die leidt tot verschraling van het onderwijs. Het nastreven van individuele oplossingen leidt tot verschuiving van het probleem in de regio en biedt hooguit oplossingen van tijdelijke aard, die veel geld kosten. Uiteindelijk is het onvermijdelijk dat scholen in de problemen komen.

De bestuurders van de scholen en de gemeenten in de regio hebben zich op 22 juni 2012 gezamenlijk verantwoordelijk verklaard voor het proces om te komen tot een gezamenlijke visie over de aanpak van de onvermijdelijke krimp. Het betreft de gemeenten Bergen op Zoom, Steenbergen, Tholen en Woensdrecht en de schoolbesturen Stichting Calvincollege, de Lowys Porquinstichting, Ons Middelbaar Onderwijs, SKVOB e.o., Stichting ROC West-Brabant en Stichting RSG 't Rijks.

Vertegenwoordigers van de scholen, schoolbesturen, ambtenaren en portefeuillehouders van de gemeenten hebben onder leiding van Max Hoefeijzers een proces doorlopen met een Masterplan als resultaat. Op 7 maart 2013 hebben de vertegenwoordigers van de deelnemende gemeenten en schoolbesturen ingestemd met de tekst van het Masterplan.

Uitdagingen

Kort gezegd brengt de bevolkingskrimp een drietal uitdagingen met zich mee:

- 1) De kwaliteit van het onderwijs op peil houden en laten aansluiten bij de regionale behoeften.
- 2) De omvang van de onderwijsinfrastructuur afslanken, toekomstbestendig en bedrijfseconomisch gezond maken
- 3) De uitdagingen vanuit regionaal oogpunt oppakken. Er is namelijk sprake van regionale samenhang. Stijging van het leerlingaantal bij de ene school leidt automatisch tot daling bij een

andere school in de regio. Dit noopt tot samenwerking tussen scholen onderling en met de gemeenten;

Niets doen leidt tot toenemende concurrentie, tot verschraling van het onderwijs en tot kapitaalvernietiging. De strijd om de leerling wordt de belangrijkste focus. Het nastreven van individuele oplossingen leidt tot continue verschuiving van het probleem in de regio en biedt hooguit oplossingen van tijdelijke aard, die bovendien veel geld kosten. Uiteindelijk is het onvermijdelijk dat scholen in de problemen komen en eventueel zullen moeten sluiten. Het eindresultaat is dan niet automatisch een goed gespreid palet van onderscheiden en elkaar aanvullende scholen. Het recht van de sterkste geldt.

Voor het VMBO zijn de afgelopen jaren vier nieuwe gebouwen neergezet, in de overtuiging dat hiermee meer leerlingen worden binnen gehaald. Die effecten waren van tijdelijke aard. Overall ging het aantal VMBO leerlingen, zoals in de rest van Nederland, met ruim 25% achteruit. De groei van de afzonderlijke VMBO scholen gaat ten koste van de ander. Dat kan in de komende jaren eveneens gebeuren. Scholen die nu in een groeisituatie zitten, kunnen door gedegen initiatieven bij de andere scholen omslaan in snelle daling, met kapitaalvernietiging als gevolg.

Gezond en kwalitatief hoogwaardig onderwijs in de regio is enkel mogelijk als er gewerkt wordt aan een gezamenlijke oplossing tussen de scholen, schoolbesturen en gemeenten. Partijen hebben zich uitgesproken voor een duurzame, gezamenlijke oplossing. Het 'niets doen' scenario is door de deelnemers dan ook unaniem afgewezen.

De bestuurders van de scholen en de gemeenten in de regio onderkennen de uitdagingen en hebben zich gezamenlijk verantwoordelijk verklaard voor de aanpak van de onvermijdelijke krimp. Zij gaan hiervoor een vorm van structurele samenwerking aan om de volgende zaken te regelen:

- De schoolbesturen reguleren de krimp van het aantal leerlingen in de komende jaren zodanig dat er:
 - Kwalitatief hoogwaardige scholen en afdelingen blijven;
 - De scholen zodanig van elkaar verschillen dat kinderen en ouders keuzes kunnen maken, zodat elk kind tot zijn recht kan komen;
 - De scholen structureel bedrijfseconomisch gezond zijn;
- De schoolbesturen reguleren de kwaliteit en de vormgeving van het gehele onderwijsaanbod zodanig dat het bijdraagt aan de sociaal maatschappelijke en economische kracht van de regio. Onderlinge concurrentie gaat plaatsmaken voor een gezamenlijke competitie. Goed onderwijs is het hoogste doel waar ze gezamenlijk naar willen streven.
- De schoolbesturen betrekken de gemeenten actief bij het proces en de gemeenten stellen zich constructief op om het uiteindelijke doel van een samenhangende kwalitatief sterke en gezonde onderwijsregio te realiseren.
- In een alles omvattend convenant verklaren de schoolbesturen en de gemeentebesturen dat zij de uitkomsten van het Masterplan onderschrijven en zullen overgaan tot het verder uitwerken van de daarin vermelde oplossingsrichtingen.

Voor het beroepsgerichte VMBO is de urgentie vanwege een sterke daling in de afgelopen jaren, het grootst en is de volgende concrete oplossingsrichting geformuleerd als uitgangspunt voor vervolgonderzoek:

- Op basis van het te verwachten leerlingenaantal in 2025 is het noodzakelijk om te komen tot drie krachtige beroepsgerichte VMBO scholen, gespreid over de regio. 't Ravelijn in Steenberghe, Het Zuid Westhoek College in Ossendrecht en een nieuw te vormen VMBO school in Bergen op Zoom, die ontstaat uit de samenvoeging van het Bergs VMBO, Het Prinsentuin College in Halsteren en Westerpoot in Tholen.
- De drie scholen voldoen aan de volgende kenmerken:
 - Zij hebben elk een bedrijfseconomisch gezonde omvang.
 - Zij sluiten qua aanbod op elkaar aan en zorgen gezamenlijk voor een volledig opleidingsaanbod in relatie tot de vragen op de arbeidsmarkt.
 - Zij sluiten in de vorm van vakmanschapsroutes naadloos aan op het MBO en daarmee eveneens op de vragen van de arbeidsmarkt.

- Er is in deze scholen een duidelijke werkzame leerlingenzorg, die ertoe bijdraagt dat de leerlingen met succes het VMBO doorlopen. Deze zorg sluit naadloos aan en is afgestemd op de overige voorzieningen van de zorgstructuur.
- Alle leerlingen waarvoor het reguliere VO (VMBO/AVO/VWO) niet kan voorzien in de benodigde extra ondersteuningsbehoefte, worden in staat gesteld om passend onderwijs te volgen in een van de speciale voorzieningen die behoren tot het zelfde samenwerkingsverband. Het samenwerkingsverband geeft hiervoor een verklaring van toelaatbaarheid af. Deze voorzieningen zijn:
 - Nevenvestiging zorg
 - School voor praktijkonderwijs ('t Kwadrant)
 - School voor speciaal voortgezet onderwijs REC 3
 - School voor speciaal voortgezet onderwijs REC 4
 - Reboundvoorziening
 - "Op de rails"
- Het in stand houden van deze voorzieningen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle schoolbesturen. Samenwerking door deze speciale voorzieningen is noodzakelijk voor een bedrijfseconomisch verantwoorde instandhouding.
- Het geheel van de samenhangende zorgstructuur (de VMBO scholen en de specifieke voorzieningen) wordt structureel zodanig afgestemd dat er geen kinderen tussen wal en schip vallen of zonder diploma van school komen.
- Het Calvijn College zet haar VMBO activiteiten in de huidige vorm in Tholen onverminderd voort en zal de eigen krimp in de eigen setting opvangen.
- De speciale voorzieningen worden krachtig naar ouders, de verwijzers in het basisonderwijs en aannamecommissies van het regulier VO geprofileerd, waardoor deze een duidelijke meerwaarde zien in de speciale voorzieningen voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte t.o.v. het regulier VO. Hiermee bevorderen we de positieve keuze voor speciale voorzieningen en maken we de afstroom in de hogere leerjaren overbodig.
- Tevens zullen de VMBO scholen vanwege hun praktijkleeromgeving een bijdrage leveren aan het creëren van mogelijkheden voor VMBO-TL scholen om praktijkvakken of projectmatige praktijk activiteiten in de opleiding op te nemen. Met deze activiteiten wordt jongeren in VMBO-TL een oriëntatie geboden op beroepen waarvoor in de regio een tekort aan mensen gaat ontstaan. Dit gaat met name om technische beroepen en om functies in de zorg.
- De voor de drie VMBO scholen verantwoordelijke schoolbesturen (OMO en ROC) maken samen met de deelnemende gemeenten afspraken en sturen gezamenlijk op de volgende zaken:
 - Een structurele evenwichtige verdeling van het aantal leerlingen over de drie scholen.
 - Kwaliteit: zorgdragen voor VMBO-scholen van goed beroepsonderwijs, dat gezamenlijk een dekkend aanbod heeft in relatie tot het regionale beroepenveld.
 - Kwaliteit van zorg voor de leerlingen die extra aandacht nodig hebben om hun opleiding met succes af te ronden.
 - Aansluiting op het MBO en op de arbeidsmarkt, dit door middel van het vormgeven van de vakmanschapsroutes (mede in het kader van het programma Top Techniek).
 - De overgangssituatie om te komen van de huidige naar de nieuwe situatie.
- Alle schoolbesturen, scholen en gemeenten stellen kwaliteit van het onderwijs voorop en het kind centraal. Zij onderstrepen het belang van een goed schooladvies en zorgen voor een juiste onderwijsplek voor ieder kind. Dit belang gaat boven de instituuetsgrenzen.
- De betrokken schoolbesturen starten samen met de betrokken gemeentebesturen een onderzoek naar de huisvestingsopgave die met deze transitie samenhangt. Welke gebouwen zullen door het VMBO worden verlaten, welke herbestemming kunnen ze krijgen, waar moet nieuw gebouwd worden en hoe kan het geheel financieel worden onderbouwd?

De schoolbesturen hebben onderkend dat de krimp ook het MAVO-HAVO-VWO zal treffen. Zij erkennen dat dit vraagt om gezamenlijke oplossingen en zijn bereid collectieve afspraken te maken rondom krimp met de prognoses als basis.

Voor de AVO scholen geldt dat het vraagstuk van de krimp minder urgent is dan dat van de VMBO scholen. Er is nog voldoende tijd om aan oplossingen te werken. Dat neemt niet weg dat nu een principe uitspraak moet worden gedaan dat er verder moet worden gewerkt aan het vormgeven van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het in standhouden van het gehele onderwijsaanbod. De huidige AVO scholen dragen elk bij aan de noodzakelijke diversiteit van het onderwijsaanbod en zorgen er daarmee voor dat ouders en kinderen daadwerkelijk iets te kiezen hebben. De scholen willen

dat graag zo houden en zien er het belang van in dat door het maken van gezamenlijke afspraken de kans het grootst is om het onderwijsaanbod met de huidige diversiteit in stand te houden. Scholen gaan nu ieder hun eigen weg, terwijl gezamenlijke afspraken wenselijk zijn. De schoolbesturen zien dat er een onafwendbare krimp van het aantal leerlingen aankomt en willen daar gezamenlijk de volgende strategie voor ontwikkelen:

1. Geleide Krimp: Elke school krijgt met krimp te maken en zal zich moeten voorbereiden op deze situatie. Door samen te werken kunnen de gevolgen van de krimp tussen de scholen worden opgevangen.
2. Regulering leerlingenstromen: Scholen gaan daarvoor een gezamenlijke regulering van de leerlingenstromen ontwikkelen. In Nederland kennen we de vrijheid van schoolkeuze; ouders kunnen niet worden verplicht met hun kind een bepaalde school te kiezen, noch kunnen scholen zomaar kinderen weigeren. De regulering moet zo worden opgezet, dat het rekening houdt met deze vrijheden en wettelijke regels. Het zal meer gaan op positieve beïnvloeding dan om strakke regulering. De scholen gaan het komende jaar met elkaar aan de slag om een aanvaardbare en realiseerbare vorm van regulering uit te werken.
3. Samenwerking: De schoolleiders gaan verder op zoek naar vormen en terreinen van samenwerking tussen de scholen waarmee ze kunnen waarborgen dat de kleiner wordende scholen toch een gezonde exploitatie houden. Zij zetten daar een productief proces voor uit. In de komende jaren zal creatief en vol vertrouwen aan deze samenwerking worden gewerkt. De krimp zet pas echt in na 2016. Ruim voor die tijd hebben de schoolleiders samenwerkingsvormen gevonden die kostenverlagend werken en tegelijkertijd de instandhouding van het onderwijsaanbod waarborgen.
4. Het Calvijn, met de hoofdlocatie in Goes, heeft een locatie in Tholen. Deze valt in de regio Bergen op Zoom. Op deze locatie wordt een brede onderbouw aangeboden in klas 1 en 2, van VMBO BL met LWOO tot en met havo/vwo. In de bovenbouw biedt de locatie VMBO T met als verplicht extra vak technologie. Het is een kwalitatief goede locatie. Gezien de "eigen" plaats in de regio, met een eigen achterban, blijft het Calvijn College deze vorm van onderwijs aanbieden in Tholen. Waar mogelijk doet het Calvijn mee aan afstemming en samenwerking.

Om bovenstaande afspraken te bestendigen zal een convenant worden getekend door de deelnemende gemeente- en schoolbesturen.

De oplossingsrichtingen hebben specifieke gevolgen voor ouders en leerlingen, gemeenten en schoolbesturen. Bij de uitwerking door de schoolbesturen zal hier rekening mee gehouden moeten worden. Voor alle doelgroepen geldt het volgende.

- De kwaliteit van het onderwijs gaat omhoog door samenwerking en regulering van leerlingaantallen en scholen. Er moet worden voorkomen dat leerlingen in de toekomst gelijkwaardige, kwalitatief goede scholen voorbij fietsen om elders in de regio onderwijs te krijgen.
- Dit opent de weg naar vernieuwende onderwijsvormen, zoals de technologieroute. De doorlopende leerlijnen binnen het ROC (VMBO-MBO) blijven behouden en worden verder versterkt.
- Alle scholen zijn duurzaam bedrijfseconomisch gezond;
- Voor iedere leerling in de regio is er een passende, kwalitatief hoogwaardige onderwijsplek;
- Het VO onderwijs sluit beter aan op vervolgonderwijs en regionale bedrijfsleven.

Hieronder staan de gevolgen per stakeholders kort opgesomd.

Ouders en leerlingen

Ouders en leerlingen zijn gebaat bij bereikbaar, betaalbaar en kwalitatief hoogwaardig onderwijs met aandacht voor het individuele kind. Samenwerking en regulering van het onderwijsaanbod in regionaal verband zorgt voor een duurzaam en kwalitatief hoogwaardig onderwijs met een regionale focus en aandacht voor het kind.

Immers, de regionale onderwijsstructuur gaat uit van sterke scholen met een goede zorgstructuur. Het aannamebeleid is niet langer gericht op aantallen en de kwaliteit van het onderwijs wordt niet langer gemeten op basis van eindexamens. Het onderwijs zal kritischer kijken naar de wensen en mogelijkheden van het individuele kind en zal meer gericht zijn op de regionale kenmerken van de arbeidsmarkt. Bovendien leidt samenwerking tot vernieuwende onderwijsvormen die de regio meer op de kaart zal zetten.

Leerlingen en ouders zijn trots op het onderwijs in de regio.

Gemeenten

Hieronder staan de gevolgen voor de verschillende gemeenten per gemeente opgesomd:

Bergen op Zoom:

- Het aanbod van VMBO Zorg en Praktijkonderwijs van het Kwadrant blijven bestaan en zorgen voor de opvang van leerlingen die vanwege gedrag of cognitieve tekorten niet terecht kunnen in het reguliere VMBO;
- Er is ruimte voor een nieuw te vormen, kwalitatief sterke en duurzaam bedrijfseconomische VMBO school in Bergen op Zoom, bestaande uit de huidige twee scholen Prinsentuin en 't Berghs VMBO uit Bergen op Zoom en Westerpoort in Tholen.
- Om af te komen van het slechte imago van de 't Berghs VMBO is het aan te bevelen onderzoek te doen naar de haalbaarheid van een nieuw op te richten school op een nieuwe locatie in Bergen op Zoom, teneinde een sterke nieuwe start te maken.
- De nieuw te vormen school dient in ieder geval goed bereikbaar te zijn vanuit Tholen, in verband met een mogelijke sluiting van de VMBO school Westerpoort.
- Voor het AVO is door de schoolbesturen afgesproken dat er een krimpstrategie zal worden uitgewerkt waar regulering van de leerlingenstromen en samenwerking deel van uitmaken. Het is beter om 't Rijks niet verder te laten groeien, omdat dat ten koste zal gaan van het overige aanbod en daarmee van voldoende keuzemogelijkheden. 't Rijks heeft zijn optimale schoolgrootte bereikt en dient alle energie aan te wenden om de kwaliteit op het huidige hoge peil te handhaven. De andere scholen zullen eveneens op basis van hun leerlingenaantallen moeten werken aan verdere versterking van hun kwaliteit. De oplossing zal dan ook gezocht moeten worden in een samenwerkingsconvenant tussen alle scholen waarbij kwaliteit en behoud van het hele palet voorop staan.

Steenbergen:

- De VMBO school 't Ravelijn blijft als een van de drie sterke VMBO scholen in de regio bestaan en kan zelfs licht groeien t.b.v een bedrijfseconomisch gezonde omvang;
- Het onderwijsaanbod wordt regionaal afgestemd met andere scholen en schoolbesturen en sluit aan op de regionale kenmerken van het bedrijfsleven.
- Uitbreiding van het onderwijsaanbod buiten de gemeente Bergen op Zoom met bijvoorbeeld een HAVO afdeling, is gelet op de leerlingaantallen in het verzorgingsgebied onhaalbaar.

Tholen:

- Het Calvijn College kan ongewijzigd blijven bestaan. Het Calvijn vormt vanwege de specifieke doelgroep geen bedreiging voor de andere scholen in de regio en is bedrijfseconomisch gezond. De school heeft wel baat bij versterking van de regionale kwaliteit van het onderwijs met de bijbehorende drie sterke scholen in de regio. Landelijk is de discussie gestart of scholen op reformatische grondslag leerlingen die de grondslag niet onderschrijven, maar respecteren zouden mogen weigeren. In dat geval zouden mogelijk meer kinderen uit Tholen de school kunnen gaan bevolken.;
- Het krimpende verzorgingsgebied laat geen ruimte voor een aanvullende VMBO school in Tholen. Het is dan ook aan te bevelen Westerpoort te sluiten, onder de voorwaarden dat:
 - Er 3 sterke VMBO scholen in de regio worden gecreëerd met een zodanige verdeling van het aantal leerlingen tussen Bergen op Zoom/ Halsteren, Steenbergen en Ossendrecht, dat Thoolse leerlingen niet te kampen krijgen met lange reisafstanden;
 - De nieuw te vormen VMBO school in Bergen op Zoom kan op de locatie in Halsteren komen, mits er goede busverbindingen worden gerealiseerd voor de Thoolse kinderen. Indien dit niet mogelijk is, dan de school situeren in Bergen op Zoom.
 - De drie VMBO scholen zijn voor een ieder toegankelijk zonder onderscheid van godsdienst of levensbeschouwing.

- Het ROC zorgt voor een zorgvuldig overgangstraject voor de Thoolse leerlingen vanuit Westerpoot.
- Het ROC de afspraken die met de gemeente ten tijde van de bouw van Westerpoot zijn gemaakt, nakomt.

Woensdrecht:

- Het ZuidWestHoek College in Ossendrecht blijft bestaan als een van de drie sterke VMBO scholen in de regio en kan zelfs licht groeien naar een bedrijfseconomisch gezonde omvang;
- Het ZuidWestHoek College kan door regulering op kwaliteit en leerlingenaantallen meer aansluiting zoeken bij maintenance valley in Woensdrecht. Dit biedt de kans om hoogwaardige vakmensen op te leiden met een directe aansluiting op de arbeidsmarkt. Deze propositie is uniek in de markt en kan, juist door de sterke focus dankzij regulering, zelfs een aanzuigende werking hebben op leerlingen van buiten de regio.

Scholen en schoolbesturen:

Krimp gaat leiden tot de noodzaak om meer samen te werken. Niet alleen omdat de daling van de leerlingaantallen dit ingeeft, maar omdat de kwaliteit het vereist. Het proces heeft nu al geresulteerd in groei van het benodigde vertrouwen en gezamenlijke verantwoordelijkheid om uitdagingen in de toekomst gezamenlijk op te pakken.

De schoolbesturen zijn er echter nog niet. Voor het VMBO moeten nog de nodige afspraken tussen de besturen van OMO en ROC West Brabant worden gemaakt. Voor het AVO hebben de schoolbesturen slechts een processcenario als ondergrens geaccordeerd. Concretisering van de afspraken moet nog gaan gebeuren. Daarvoor is een verdere groei van het vertrouwen noodzakelijk, naast creativiteit om tot goede en werkbare oplossingen te komen, die ook te verkopen zijn aan de achterbannen en aan de stakeholders.

De oplossingsrichtingen moeten door de scholen nader worden uitgewerkt. Voor het VMBO betekent dit onder andere het uitwerken van de huisvestingsopgave van de nieuw te vormen school voor het ROC. Het ROC heeft inmiddels een persbericht doen uitgaan dat zij de nieuwe school gaan vestigen op de locatie Prinsentuin in Halsteren. Daarnaast zullen er concrete afspraken moeten worden gemaakt over onder andere aanbod van opleidingen en regulering van leerlingen. De gemeenten worden hierover als samenwerkingspartij geïnformeerd.

Hoogachtend,

burgemeester en wethouders van Steenberg,

de secretaris,

de burgemeester,

mr. J.M.W.H. Leloux

drs. S.C.C.M. Bolten